

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ш О Д У Н А В К А.

№ 44.

Београдъ 3. Ноембра.

1845.

С К О К Ъ.

Пастирица чарноока
 Чарномъ горомъ путовала,
 Па садъ дошав' до потока
 Заустави с' дикла мала.

Широкъ ти е потокъ удый,
 Онъ бунцомъ прелазъ прети;
 Несмъ чедо да с' усуди...
 Грозный случай шта ъ донети?

Я изъ лова добре волъ:
 Айд' некъ с' оре рога гласи,
 Айд' къ потоку брже болъ,
 Да ми лаѣанъ жеѣцу згаси.

Богъ ме самый дон'о саде —
 Вило... Секо... казуй ко си?
 Она окомъ збори яде,
 Докъ за помоѣ мене проси.

Па што ѡ рѣдакъ случай 'вакѡй,
 Ни часъ ни по не постоимъ;
 Но лакацку дигнемъ таки
 Мишицама якимъ монмъ.

Око врата садъ ми с' сложе
 Руке двѣ што стакломъ сяю;
 Я усконке... Помоз' Боже!...
 И — на другомъ веѣь самъ краю!

Ой Аморе теби хвала,
 Ты ми пружи дрзкость смѣлу;
 Твоя воля мени дала
 Крыла — къ овомъ любве дѣлу.

Поредъ такогъ твогъ окрѡи
 Буди коме ласно ѡ быти
 Преко мора тысуѣ' миля
 До Индѡе ай скочити!

Райковиѣь.

О ЧИСТОТИ И ПРАВИЛНОСТИ ЄЗИКА СРБСКОГА.

(Продуженіѡ.)

Халмалъ е тур. а срб. *носиоцъ*. *Сакаѡиѡ* е тур. а срб. *водоноша*. *Яглукъ* е тур. *яглыкъ*, а срб. *рубацъ*, *утирачъ*, *ручникъ*. *Берекетъ* е тур. а срб. *изобиліѡ*, *плодородіѡ*, *напредакъ*. *Ѓугуре* е тур. а срб. *едно на друго*, *гомиломъ*. *Бадава* е тур. *бадиѡава*, а срб. *безплатежно*, *другда суетно*, *безплодно*, *напрасно*, *уветаръ*, *наташте*. Тур. *пакъ* значи срб. *чистъ*, *напакъ* нечистъ, *поганъ*; и не ѣели одтуда бити наше *наопакъ*, *изопаченъ*, *наопако*, *коѡ би се могло заменити речма: несгоданъ*, *развраћенъ*, *извраћенъ на наличіѡ*, *у зао часъ*. *Рая* тур. а срб. *подданици*. *Язукъ* е тур. *јасакъ*, а срб. *забрана*, *запрећено што*, *грѣхъ*. *Кириѡ* е тур. *кира*, срб. *најмъ*, *чренда*. *Хайванъ* тур. значи срб. *скотъ*, *дивљачъ*; и одтуда ѣе бити *аймана*. *Талмалъ* е тур. а срб. *савршено*, *равно*, *точно*. *Перде* зову Турци *завѣсу*. *Терази* е тур. а срб. *вѣси*. *Кола* зовусе тур. *араба*, и одтуда *арабаѡиѡ*, *рабаѡиѡ*, срб. *возиоцъ*, *возаръ*. И *кочіѡ* су тур. *кочу*, *мађ. kocsi* срб. *кола*, *колесница*. *Аѡиѡ*, *ѡаѡиѡ* зову Турци *путника* по светима мѣстама; *ѡаѡилукъ* путованъ у света мѣста. Тур. *белзъ* срб. *бео*: и одтуда у дунавкама бѣли *хлѣбъ* зову *гди-гди* Србљѡи *белзъ*. *Барабаръ* е тур. а срб. *раванъ*, *еднакъ*. *Ибрикъ* е тур. слав. *ручка*, рус. *кружка*. *Брегъадъ*, *аргатинъ*, е тур. а срб. *надничаръ*, *тежакъ*. *Аѡиѡ* е тур. а слав. *варникъ*, рус. *поваръ*, бугар. *гугвачъ* одъ готовити, или *сокаѡиѡ* одъ соѡа, како и мађ. *szakács*; зашто што говоримо србски *куваръ*, и *кувати*, то долази одъ *коѡен*, *соѡеге*, срб. *варити*, *обарити* (*гди* е нестало писмена в ради лагшега изговора) *готовити*, *уѡиѡати*; како и *куѡиѡ* одъ *culina*, *ѡиѡѡе*, просто *ѡиѡѡе*, слав. *варница*, рус. *по-*

сария, бугар. гутвакъ, покварено мутвакъ. У Србала тежака зове се жена, на кою в редъ дошао готовити ела, редуша; а ко о сватби готови, зове се простачки варилесо. Ада е тур. а срб. островъ, острово. Ейри в тур. а срб. кривъ, и одтуда iера и изиерио се, срб. кривовратъ, искривлѣнъ, искривіо се. Алатъ в тур. алетъ, срб. орудіе. Влчи в тур. а срб. послатникъ (посленикъ). Амла в тур. а срб. но: н. п. амма ние тако. Айлькъ в тур. а срб. мѣсечно: н. п. мѣсечна плата. Барутъ в тур. а срб. прахъ, пушчани прахъ, подпраштити пушку. Бакъра в тур. а слав. мѣдъ. Бахшиши в тур. а срб. даръ, кадкадъ напитакъ. Бардакъ в тур. а срб. крчагъ, водоносъ. Тур. бурие значи носъ; и одтуда бурнотъ значи духанъ за носъ, кихало? Баталъ в тур. а срб. овѣтшало, опало, запуштено. Бенъ в тур. а срб. простакъ, простачки: н. пр. бено една! беначе! Пеливанъ в тур. пехливанъ, а срб. огласителъ, гласникъ, нѣм. herold. Барякъ в тур. байракъ, слав. хоругва, срб. застава? по рус. прапоръ, прапорацъ, прапорче. Бркъ не бити тур. бойкъ, срб. наустичице. Текіе в тур. а срб. по грч. монастырь. Апецъ в тур. а срб. талшица; апсеникъ тур. а срб. суженикъ.

Пише се и милостивомъ, и милостивоме, и милостивому Господину. Милустивому зато в, реко би, найправилниѣ, што в найближе свимъ славенскимъ диалектомъ; што ту има сличность, да се окончава, како и нѣгово суштествително на у и што добро стои како пунимъ прилагателнимъ, тако и усѣченимъ, н. пр. ни мудру теци, ни луду остави. Милостивоме у Дат. чини се зато добро, што се свршуе буквомъ е, коя в найблагогласния межу свима самогласнима; но съ друге стране едно не има оне сличности у окончанію са своимъ суштествителнимъ — друго буква е ние постоянно окончаніе прилагателнимъ именамъ у Дат. Един. н. п. не може се рећи садашнѣме, дужеме, настаюћеме, наставшеме времену, нарочито што едно е иде предъ падежнимъ е — наипосле што е у Дат. одступа одъ духа общеславянскога езика. Милостивомъ у Дал. Един. лишава се свега, што смо напоменули, то естъ и характера славянскога, и сличности, и благогласія; и само у Сказ. Един. стои добро. Но найшарения в неправилность, када се ово све трое, како и бива, измеша, н. пр. я самъ нашемъ доброме и милостивому господину вѣранъ. Неправилна ова шара бива и съ Родит. и Вин., о коемъ смо говорили. Н. пр. я самъ нашегъ доброга госта, и вашега правогъ приятеля поздравіо. Тако

се тумара и съ Твор. Множ., с комъ ће доби речъ: н. пр. ти си се сложио са свима нашимъ найвећима непријателѣма, и са свимъ вашимъ найвећимъ варалицама. Пиши сада Грамматику, и учи, коягодъ можешъ, по такима правилама!!

Да в правилниѣ писати у Твор. Множ. съ добрима женама, вѣрнима мужевима, маковима зрнама, неголи съ добримъ женама, вѣрнимъ мужевима, маковимъ зрнама, доста се мислимъ: изъ досада, коє овде, коє на другомъ мѣсту реченога, ясно види. Ако хоћемо еданпутъ езикъ правиланъ, и опредѣленъ, не треба намъ ићи до вѣка слепо за онимъ, што намъ в починила по езикѣ слобода пѣсмотвораца, а и гнила често угодность простоте.

Но шта ћемо съ Родит. Множ. како кодъ сушт. тако и прилаг.? Пишу у Црной Гори: много ябукахъ, уредбахъ, писателяхъ; пише гди-ко и у Австрій: много ябука, уредба, писателея; находит се у Народ. Пѣсм. Ц-ногор. и много волонъ, овновъ; а понайвише пишу много ябука, уредба, писателея — или много ябука, уредба, писателея. Прво в болъ одъ последнѣга, зашто се приближує нешто изговору народа; и друго в болъ одъ последнѣга, зашто иде јоште ближе за изговоромъ; треће в чисто славянско; а последнѣ ние никако. Род. Множ. или имало на себи капицу, или остало гололаво, особито што му капа и не стои, гди би требало, по тому, што се последнѣи слогъ и не протеже, колико предпоследнѣи, ако знакъ тай има силу протегнути слогъ; и што букву x треба уписати, ако се мисли, да има мѣсто у говору србскомъ или ю не треба никаквимъ знакомъ у писму замѣњивати, ако се мисли, да у говору мѣста нема — предпоставляюћи, да она облечена то хоће... Тако пише гди-кои лютихъ звѣрова, гди-кои лютиехъ, други лютиє, а понайвише люты, или люты' звѣрова. Изъ свега овога види се, да речи люти треба у Род. Множ. јоште нешто додати, а тай додатакъ састоисе у найвеће части Славяна у самомъ x. Ако найпре тако сви, и одсвуда, кои можемо, склоненія наша, и сопряженія, и у общте савъ езикъ не протресе-мо, опредѣлимо, и на извѣстна правила се не сложимо; суетно и Матица обриче дукате за Грамматику, и суетно ихъ може ко и одвући.

Када у сложенима речма говоримо бивољъ, Суводолъ, не били било правилниѣ писати и волъ,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

болъ, неголи *воо*, *доо*, како неки починю писати? Починю писати и *окоо руке*, умѣсто *около*; а съ друге стране опетъ не мили имъ се, и не пицу *боо* умѣсто *болъ*. Говоримо *потхио* беседи, а ниели правилниие *потихо*; само одъ тихо може се образовати тишина; а одъ тио никако. Тако речи *лио* коренъ е *лихо*, кое значи *излишно*, *сувише*, *преко потребе*; и одтуда речъ *лихва*, одъ кое се многи туђе. Виша е общта речъ Славяномъ *хитро* неголи *хитно*, и *хитрити*, *ухитрити*, *похитрити*, неголи *хитити*, *ухитити*, *похитити* или *итити*, *у*, *по* — а едно значи. И одъ речи *бдити* многи односе главу, какогодъ одъ високославенске; а када би само уметнули *у* после *б*, било би *будити*, какошто ништа друго и не значи, нежели *буданъ бити*, а то е све право србски, како и овимъ единокоренне речи *бодрость*, *бодаръ* конь, *бадни* данъ. *Тердъ* значи намъ часъ тѣло *тердо*, часъ човека *прештедливъ*; а зашто тако да плетемо, када богати нашъ езикъ има за *терда* човека речъ *скупъ*, кою е и Влахъ одъ насъ узаймио, па каже *скупль*. А што сада зовемо *супо*, треба да се зове *драго*, *драгоценно*, како што и Маѣ. каже по нашему *drága*. Власи кажу наши *виноватъ*, а ми се нашега одмеѣемо, и говоримо *кривъ*, па тако замршуемо мисаль физичне *кривине* са мислю моралне *винъ*, мало мислећи, да *вити* и *кривити* есу подъ едну мѣру наше речи. *Скернавъ* говори се у народу, а да се утисне само едно *в*, било би *скернавъ*, права србска речъ одъ *скверни*. Говори се *штица*, а да се напише *штитца*, ето ти речи, којой е коренъ *штитъ*. Чуе се у говору и *блесанъ*, а ниели то *блазанъ*, то естъ *глупъ* и одтуда *соблазнь* пре неголи одъ *цицъ* и влашк. *блестематъ*.

НЕШТО О НАРОДУ АРМЕНСКОМЪ.

одъ Матіа Бана.

(Продуженіе.)

Арменскій упливъ, премъ да е ослабіо, ние сасвимъ изчезуо: и данъ данашній управительи царске новчане ковнице и прашице Армени су, како е Арменинъ и царскій надзиратель; између Армена такођеръ јоштъ понавнше узимаю Паше свое пѣзенике и толмаче, кои се не мало уплету у послове свои господара При свему томе неможе се рећи уобште да Армени имаю, или да су кадгодъ имали еданъ правый политическій упливъ у турске послове:

трговацъ е свагда већій любитель користи, неголи власти, и ако се мѣша у политику, онъ се само мѣша, у колико се она односи на трговину и може јој помоћи: кодъ нѣга политика е подложна трговини, и одъ нѣ прима сва своя движеня; кодъ честолюбивогъ човека напротивъ све е политики подложно; дакле Армени нису способни збогъ свога прекомѣрногъ и изключителногъ користолобја, да играю икакву озбиљну политичну ролу, него они су были у свако време, па су јоштъ и сада подъ самымъ видомъ тргованя особито важни. Они су у трговачкој вѣштини тако успѣли, да су готово сва турска богатства къ себи привукли, и могу се сматрати као еданъ одъ главны уза, кои у едно свезую Маомеданце и Христіане, Азію и Европу. Маомеданци нетргујући на далеко, ни изванъ свои држава, пустили су Армене да присвое пространство и спољашно тргананъ. Ови будући населѣни по свимъ мѣстама Азіе саобштаваю се са Арменима разтрканимъ по свимъ најзнатниимъ трговиштама Европе, и тако сдружаваю интересе ове две части свѣта. У своимъ сношеніима са другимъ трговцима Арменинъ се у обште показао досада поштень и повѣрителанъ; али у последня времена видило се и кодъ нѣга доста срамотны примѣра, кои показују, да е и то лѣпо свойство у нѣму почело гинути. —

До сада мы смо промотрели Арменина у явномъ животу; видисмо га страшно фанатика, страшно користолобива, непазећа на средства, само да цѣль постигне, саможивца, ослабљена већ и у свому поштению; али при тому онъ е трудолюбивъ, окретанъ, паметанъ; чистоћа живљеня, и разне христіанскѣ добродѣтели јоштъ га красе, премъ да стара строгость већ ние, што е пре была; кодъ нѣга редко се чуе случај каквога великогъ злочинства. Особита едина черта и сасвимъ чудновата дав се опазити у нѣговой нарави, исто као и кодъ Чивута. Оба ова народа, у многимъ точкама међу собомъ налице, слажу се и у тому, што су единако склонни на користъ и на побожность: тѣлесни послови и забаве духовне, старанъ за умрлий животъ и мысао о неумрлому, тргъ и молитва, ове ствари толико међусобно различне, толико една другой противне, кодъ нѣи се на невиђеный начинъ догађаю, и саме све нѣиове часе попунаю.

Арменъ е висока и витка стаса, разумна лика; ние озбиљанъ колико Турчинъ, а манъ е

живъ одъ Грка: единако као и ова два склонѣнъ е на гнѣвъ; али гнѣвъ нѣговъ неаводи га на крайности ужасне, на кое наводи Турчина и Грка, овога особито. Нѣгови су обичаи тихи, но готово сасма потурчени; и найвише съ тога онъ се болѣ него икаква друга рая са Турчиномъ слаже. У обште нелюбви искрено Европейца, али признае у свему и почитовати уме нѣгову превосходность; а особито пази красоту нѣгови начина и обичая: много више него Турчинъ любви дружественъ животъ, и къ найвећимъ дружбама мужкимъ пушта и свою жену, да слободно приступи. Али овај полъ, колико е лѣпъ и плодовитъ, толико често е несрећанъ кодъ арменскога народа; често су кодъ нѣга супружества немиромъ огорчена. А како то у народу особито тихе и побожне ђуди? Изъ ђуди неизтиче зло, него изъ онога једнога обичая, по кому родители сами уговараю по својој вољи и како суде, да ће корисније за кућу бити, бракъ свое дѣце; која безъ да су се међусобно увѣрила о любави, безъ да су се и видила, приходе послушна и предана къ олтару, и ту свезу скопчаваю, коју редко кадъ срце да одобри: али при свимъ разпрама, при свој мрзости, која од-а-тудъ произиђе, брачно разрѣшенъ сасма е редко, еръ га обште мнѣније укорава, ма за кои му драго узрокъ оно было учињено. Но и овај обичај на радостъ свакога човеколюбца почео се већ у нѣкимъ обителѣма забацивати, и није сумњъ, да ће се забацити и сасвимъ, кадъ разумность отвори очи народу.

(Конацъ слѣдуе.)

ПОЛЕЗАНЪ ПРИМѢРЪ.

Неутрудимый у текућемъ столѣтїю рускога царства државникъ, грофъ Шперанскій, кадъ после четворогодишнѣгъ у Сибиру заточенїя явнымъ указомъ за савршено невинна проглашенъ, и у коло државоуправлѣнїя повраћенъ буде; да бы оно богинѣ злобе пожертвовано време на нѣиви обштегъ дѣланя у нѣколико надокнадїорѣши се и у приватномъ своемъ обиталишту више часова на даиъ опетъ званичнымъ дѣлѣма посветити. Но како се свуда и свагда находило малоразумны и неумѣюћи скупе часове тако

знамениты државника достойно дѣлѣти, то Шперанскій, кога насртачи неоставляху ни часъ по спокойна, посредствомъ новина умоли мѣстный публикумъ, да га у свако друго, изузимаюћи праздничне дане, време одъ посѣћиваня пошъ теди, кромъ једногъ сата посведневно. Но онъ и ошъ ошъ сатъ свагда на ногу у соби, одъ свакогъ сѣдалишта чистой, поредъ стола, на комъ само мастило, перо и кой табакъ чисте артие лежаше, стоѣћи, посѣтителѣ дочекивао, саслушавао и испраћао.

Н.

С М Ъ С И Ц Е.

Једно вече, кадъ намъ е варошъ освѣтлѣна была, нѣкїй е текъ онда видїо, да намъ е добра калдрма.

У нѣкој крчми гости зваше служителя именовъ „Навукодоносоръ.“ Еданъ странацъ, кои е то чуо, запыта крчмара, да л' е служителю заиста тако име? „Боже сачувай!“ одговори крчмаръ, „нѣму е право име Навъ, а господари га само збогъ бржегъ изговора зову „Навукодоносоръ.“

Берну оно јутро, кадъ ће умрети, нѣговъ докторъ каже: „Вы данасъ съ већомъ теgebомъ кашлѣте. “ Болестникъ му слабымъ гласомъ одговори: „То ми е за чудо; а цѣлу самъ се ноћ у кашлю упражњавао.“

„Ал' е сладко срнеће месо,“ проговори еданъ у друштву. „А кадъ си ты ео срнећа меса?“ запыта га нѣко изъ друштва „Е я нисамъ ео; него мой братъ каже, кадъ е јоштъ као войникъ на стражи быо, пакъ е крозь прозоръ гледао, гди господа еду!“

Нѣкїй докторъ, кои е и писатель, тужїо се, да су га често, и то жестоко критизирали. Но онъ се опетъ тымъ тѣши, да ће на задушнице, као што е обичај, по гроблю свеће горети, и тако опетъ нѣгова дѣла, као полезна, овѣтлити се.

Люди, кои су већ у година, обычествую говорити: Я самъ већ маторъ, да се поправимъ. А младићи говоре: Я самъ јоштъ младъ да се поправимъ. Садъепытанъ, кадъ, и ко е године треба се поправити?

Д. Аврамовић.

Учредникъ Милошъ Поповићъ.

Издано и печатано у Правителственој Књигопечатни у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА